

27 Mayıs 1960 Darbesine Meşruiyet Kazandırma Çabaları¹

The Efforts to Legitimate the May 27, 1960 Military Coup

Aziz KILIÇ²

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Doi: 10.48146/odusobiad.809055

Öz

27 Mayıs askerî cuntası, demokratik olmayan yöntemlerle Demokrat Parti hükümetini devirip iktidara geldiğinde önemli ölçüde bir meşruiyet sorunuyla karşılaştı. Bu nedenle 27 Mayıs rejimi, darbenin meşruiyetini ve aynı zamanda siyasal ve toplumsal desteği sağlamak için geniş kitlelere ulaşabilecek her türlü yazılı ve görsel malzemeyi kullanarak yoğun bir propaganda faaliyeti yürüttü. Askerî yönetimin bu karşı propaganda faaliyetlerinin en çarpıcılarından biri ise darbenin Atatürk ilke ve inkılapları adına yapıldığı iddiasıydı. Bu yöndeki propaganda faaliyetlerinde, Demokrat Parti liderlerinin Atatürk ilke ve inkılaplarına ihanet ettiği, 1950 seçimleriyle ile iş başına gelen Demokrat Parti hükümetinin iktidarını karşı devrime dönüştürdüğü argümanları darbenin meşruiyetinin sağlanması için geliştirildi. Buna karşılık 27 Mayıs darbesinin Atatürk'ün başlattığı devrimlere, onun bıraktığı yerden devam etmek amacıyla yapıldığı, 27 Mayıs'ın 19 Mayıs ile özdeş olduğu gibi temel argümanlar yaygın bir şekilde kullanıldı. 27 Mayıs ile başlayan yeni dönem ikinci cumhuriyet olarak nitelendirildi. 27 Mayıs'ın bir şekilde Atatürk'le ilişkilendirilmesi daha sonraki, 1962-1980 arası dönemde gerçekleşecek olan askerî darbe ve darbe girişimlerine de örnek teşkil etmiş, Atatürkçülüğün bir darbenin gerekçesi olarak kullanılması alışkanlığının yerleşmesine yol açmıştır. Bu yazıda 27 Mayıs darbesinin meşruiyetinin sağlanması için yürütülen propagandaları ve aynı zamanda Atatürk ilkelerinin ve Atatürk ile ilgili sembollerin ne şekilde propaganda konusu yapıldığı ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: Tarih, 27 Mayıs 1960 Darbesi, Atatürkçülük, Propaganda, Meşruiyet, Demokrat Parti

Abstract

The May 27, 1960 military coup is the first and a special example of using Atatürk's principles and reforms as a source of legitimacy for military coups. The military junta faced an important issue of legitimacy after overthrew the elected Democratic Party government and came to power with non-democratic methods. Therefore, the May 27 military regime carried out intensive propaganda activities using all kinds of written and visual materials that could reach the masses in order to ensure the legitimacy of the coup and at the same time provide political and social support. One of the most striking counter-propaganda activities of the military regime was that the coup was carried out on behalf of the principles and reforms of Atatürk. In the propaganda activities in this direction, the arguments that the leaders of the Democratic Party betrayed Atatürk's principles and reforms and that the 1950 were the counter-revolution were developed to ensure the legitimacy of the coup. On the other hand, the arguments that the coup of May 27 was made in order to resume the revolutions began by Atatürk were used widely. The new period beginning with the coup of May 27 was described as the Second Republic. The claim that the coup of 27 May was made in the name of Atatürk's principles and reforms set an example for also the subsequent military coup and coup attempts between 1962-1980. In this study, the propaganda activities in which Atatürk's principles and reforms and the symbols related to Atatürk were the subjects, carried out to ensure the legitimacy of the coup of May 27 were discussed.

Keywords: The May 27, 1960 Military Coup, Atatürk's Principles and Reforms, Propaganda, Legitimacy, Democratic Party

1 Bu çalışma, 12-15 Kasım 2019 tarihlerinde Amasya'da düzenlenen 9. Uluslararası Atatürk Kongresinde sözlü olarak sunulan ve tam metin olarak yayımlanmayan bildirinin genişletilmiş halidir.
2 Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
kiloc.aziz@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8064-2772

Geliş Tarihi: 11.10.2020

Kabul Tarihi: 17.11.2020

Extended Abstract

Since military coups and interventions are generally made against existing democratic institutions and values, they often encounter the problem of legitimacy. Therefore, they produce behaviors and practices that justify themselves and their intervention, or policies to legitimate them. Within this context, the junta of May 27, which overthrew a democratically elected government by force and seized political power, also faced a considerable problem of legitimacy. Although the coup was carried out within hours without facing any resistance, the social and political support of this action, which was carried out with non-democratic means and methods, was very weak. The forces on which the May 27 coup relied were mostly universities, the press, urban intellectuals, and a part of the people in big cities. On the other hand, DP, which was overthrown, whose party and organizations were closed and whose administrators were arrested, still seemed to have the support of nearly 50% of the voters. The DP was very strong especially among the rural population, which represents 75% of the country's population, and this part of the population disapproved of the coup. For this reason, the military regime carried out an intensive propaganda in order to both overcome the problem of legitimacy and to get strong public support. Thus, the necessary legitimacy would have been necessary to provide broad social support against groups that could form a potential opposition force to the coup. Therefore, the aim of this study is to try to deal with the propaganda carried out to achieve legitimacy for May 27 coup with, as well as how Atatürk's principles and symbols were used as a subject of this propaganda.

The 27 May regime carried out intensive propaganda using all kinds of written and visual materials that could reach large masses in order to achieve legitimacy for the coup as well as political and social support. With this intensive propaganda, DP was tried to be discredited first. Arguments such as that democratic institutions and values were weakened and even tried to be destroyed by the DP, and that Menderes wanted to establish a dictatorial regime, formed the theme of systematic propaganda.

The military regime also tried to associate May 27 with Atatürk's principles and reforms in order to provide the coup with a broader political and social legitimacy, and they placed Kemalism at the center of its propaganda. Within this propaganda, they promoted some arguments to ensure the legitimacy of the coup such as that the Democratic Party leaders betrayed Atatürk's secular revolution and that 1950 was a counter-revolution. On the other hand, some arguments were widely used such as that the May 27 coup was made to continue the revolution initiated by Atatürk, to resume where he left off and that May 27 is just like May 19, that it saved democracy, and that the new period that started with May 27 was the beginning of the Second Republic. However, subsequent developments showed that all these propagandas of the military regime couldn't get the approval of the people. Perhaps the most important indicator of this situation was the referendum and the results of the 1961 general election. Indeed, in the 1961 general elections the parties which are considered extensions of the DP got almost 50% of the votes, and the DP, though under new names, re-emerged as Turkey's biggest party. This situation showed that May 27 was not approved by a significant part of society.

Military coups and interventions have been one of the most important obstacles to the democratization process in Turkey. Particularly in the period between 1960-1980, the Army's habit to intervene in the civilian regimes in Turkey every decade seems to have started with the May 27 coup. At the same time, the fact that the military regime of May 27 associated the coup with Atatürk's principles and reforms in order to overcome the legitimacy crisis also indicates that Kemalism was used as a justification for the coup. The military coups and coup attempts that have occurred in the period between 1962-1980 in Turkey demonstrates this situation clearly.

Giriş

1960-1980 yılları arası dönemde Türkiye'deki sivil rejim 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 darbeleriyle üç defa kesintiye uğramıştır. Atatürk'ün ordunun siyasetin dışında kalması gerektiği temel prensibini ilk kez ihlal eden bir grup subay 27 Mayıs 1960'ta Demokrat Parti iktidarını devirerek siyasal iktidarı ele geçirdi. Demokrasiyi ve devleti korumak ve Atatürk'ün mirasına sahip çıkmak amacıyla darbeyi gerçekleştirdiklerini ilan eden (Milli Birliğe Doğru, 1961: 293; Karpaz, 2015:286, 287) askerî cunta, Meclisi feshetti ve Milli Birlik Komitesi adı altında ülkeyi yönetti. Askeri rejim muhalefet partileriyle işbirliği yaparak yeni bir anayasa hazırladı ve 15 Ekim 1961'de yapılan genel seçimlerle, denetimli bir şekilde sivil rejime yeniden dönüğe izin verdi (Özbudun, 2003:14). 27 Mayıs darbesi sivil rejimi kesintiye uğratan ilk darbe olmakla birlikte, Türkiye'de askerî darbe geleneğinin de başlamasına yol açmıştır (Mazıcı, 1989:91). Bu darbeyi 12 Mart 1971'deki askerilerin bir muhtırası takip etti. Hiyerarşik düzene bağlı olarak Genelkurmay Başkanı ve diğer üç kuvvet komutanının imzasını taşıyan söz konusu muhtıradan, Parlatentonun ve hükümetin ülkeyi anarşiye, sosyal ve ekonomik huzursuzluğa soktuğu, Atatürkçü hedefin yitirildiği ve Anayasa'da öngörülen reformların gerçekleştirilmediği belirtilmekte ve bu durumun derhal düzeltilmesi için partiler üstü bir hükümetin kurulması istenmekte ve belirtilen yönde hareket edilmemesi durumunda TSK İç Hizmet Kanunu'na dayanarak, yönetimin doğrudan doğruya ele alınacağı ifade edilmekteydi (Milliyet, 13 Mart 1971). Böylece mevcut seçilmiş hükümet istifaya zorlandı ve muhtıradan belirtildiği üzere partiler üstü bir hükümet kuruldu (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 26 Mart 1971: 382). Askerlerin doğrudan doğruya yönetimi ele almak yerine perde arkasından yönetmeyi tercih ettikleri bu dönemde, (Özbudun, 2003:39) birbiri ardına kurulan dört hükümet muhtıradan belirtilen amaçları gerçekleştirmeye çalıştı. Bu ara dönem ise 14 Ekim 1973 seçimleriyle son buldu (Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar, 1982:131). Daha kapsamlı ve sistemli olarak 12 Eylül 1980'de ordu, üçüncü kez sahneye çıktı ve ülke yönetimine tümenden el koydu. 12 Eylül askerî rejimi, sıkı bir kontrol ve denetim sürecinden sonra kasım 1983'teki seçimlerle sivil rejime geçişe izin verdi (Biland, vd., 2010). Türkiye'deki sivil rejime bu denli sık müdahalesiyle ordu, siyasal yaşamın önemli bir aktörü olmuştur.

Türkiye'deki demokratik süreci üç kez kesintiye uğratan söz konusu askerî darbeler, ortaya çıktıkları dönemlere özgü gerekçelerle eylemlerini açıklamaya ve meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Bununla birlikte genel olarak darbe öncesi siyasal kutuplaşma, rejimin temel ilkelerine yönelik tehditler, ekonomik göstergelerde bozulma, sivil hükümetlerin siyasal şiddet ve terörü engellemede başarısız olması, Meclisin çıkmaza girip çalışamaz hale gelmesi gibi çok boyutlu sorunlar, söz konusu askerî darbelerin görünürdeki gerekçelerini oluşturmuştur. Bu askerî darbelerin yasal dayanağı ise 27 Mayıs darbesi için 1935 tarihli Ordu Dâhili Hizmet Kanununun 34. maddesi (Ordu Dahili Hizmet...1935) ve sonrakiler için ise TSK İç Hizmet Kanununun 35. Maddesi olmuştur (Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet...1961). Silahlı Kuvvetlere, Türkiye Cumhuriyeti'ni hem iç hem de dış tehditlere karşı "korumak ve kollamak" görevini yükleyen bu madde, yasal dayanak gösterilerek söz konusu askerî darbeler yasal bir görev olarak meşrulaştırılmıştır. Darbenin meşruiyetinin sağlanması ve toplumsal kabul görmesi konusunda gösterilen çabalara bakıldığında ise 27 Mayıs farklı bir nitelik göstermektedir. 27 Mayıs askerî rejimi, Dâhili Hizmet Kanununun ilgili maddesine atıfta bulunarak darbeyi, "mukaddes ve kanuni" bir görev olarak nitelendirmişti (1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun..., 1960). Diğer taraftan darbeye toplumsal ve siyasal desteğin sınırlı olması 27 Mayıs rejimini meşruiyet kriziyle de karşı karşıya bırakmıştı. Bu krizi aşmak ve darbenin toplum tarafından kabul görmesini sağlamak için askerî yönetim oldukça yoğun propaganda faaliyetleri yürütmüştür. Sistemli olarak yürütülen bu propagandaların merkezine ise daha çok Atatürk, Atatürkçülük ve Atatürk ile ilgili semboller yerleştirilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada 27 Mayıs yönetiminin darbenin meşruiyetini sağlamak için yürüttüğü propagandalar ele alınmıştır.

27 Mayıs askerî yönetiminin darbenin meşruiyetini sağlamak için yürüttüğü propaganda faaliyetlerinin ele alındığı bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak yazılı dokümanların incelenmesine başvurulmuştur. Bu bağlamda Milli Birlik Komitesi üyelerinin gerek resmi açıklamalarından gerekse kişisel görüşlerini ifade ettikleri gazete röportajlarından, Komite üyelerinin 27 Mayıs darbesini ne şekilde Atatürk'le ilişkilendirdiklerini izlemek

mümkün olabilmıştır. Diğer taraftan askerî yönetimin propaganda amaçlı ürettiği yazılı ve görsel malzemeler analiz edilmiştir. Aynı zamanda 27 Mayıs'ın niteliğine ve amaçlarına yönelik hakim kılınmaya çalışılan duygular dönemin ulusal basını ve yazını taranarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Demokrat Parti Dönemi ve 27 Mayıs Darbesine Giden Süreç

1945-1950 arası dönemde Türk siyasal sistemi kapsamlı bir liberalleşme sürecine girdi. Bu sürecin sonunda Demokrat Parti (DP), 14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimleri büyük bir çoğunlukla kazanarak iktidara geldi (Eroğlu, 1990:45). İktidarın devredilmesi sessiz bir şekilde gerçekleşti. 22 Mayıs'ta toplanan Meclis, Refik Koraltan'ı Meclis Başkanı, Celal Bayar'ı Cumhurbaşkanı olarak seçti. Adnan Menderes ise yeni hükümeti kurmakla görevlendirildi (TBMM Tutanak Dergisi, 22 Mayıs 1950). Böylece, 1945'te başlayan demokratikleşme süreci herhangi bir siyasal şiddet olmaksızın tamamlanmış, 27 yıllık Tek Parti dönemi kapanmış oluyordu.

DP üst yönetimi, seçimlerde büyük bir başarı kazanıp iktidarı resmen devralmasına rağmen, 27 yıllık CHP iktidarının şekillendirdiği devlet mekanizmasından, özellikle askerî ve sivil bürokrasiden tedirgindi ve ordudan gelebilecek bir müdahaleden özellikle çekinmekteydi (Ahmad, 2014:134; Eroğlu, 1990: 55, 56). Seçimlerden kısa bir süre sonra, dört generalin İnönü'yü ziyaret ettiği ve bunların seçimleri iptal edip iktidarı DP'ye teslim etmemek için İnönü'ye teklifte buldukları söylentileri de ortalığı bulandırmıştı (İpekçi ve Coşar, 2012:13, 14). Bu endişeli hava içerisinde Menderes hükümeti, 6 Haziran 1950'de ordu üst kademesinde geniş çaplı bir değişiklik yaparak ordu üzerindeki otoritesini sağlamaya çalıştı. (Cumhuriyet, 7-8 Haziran 1950; Eroğlu, 1990: 56, 57). Bununla birlikte ordu içerisinde 1954'ten itibaren çeşitli gizli örgütler de oluşmaya başlamıştı (Seyhan, 1966:42, 43).

DP ile CHP'nin ilişkileri ise daha çok siyasal bir kutuplaşma eksenine oturarak 1950'ler boyunca sürdü. 27 Mayıs darbesinin de gerekçesini oluşturan bu siyasal kutuplaşma özellikle 1957 seçimleri sonrası süreçte giderek tırmandı ve 1960'a gelindiğinde iktidar ile muhalefet arasındaki ilişkiler neredeyse kopma noktasına ulaştı. İki parti arasında gittikçe artan bu kutuplaşmanın temelinde genel olarak iki faktörün rol oynadığı söylenebilir. Bunlardan biri din ve laiklik meselesiydi. Diğeri ise Menderes'in 27 Mayıs darbesiyle devrilmesine yol açan siyasal özgürlüklerin giderek kısıtlanmasıydı (Weiker, 1967:17). CHP, Cumhuriyet rejimiyle tarihsel bağından faydalanarak kendisini Atatürk'ün mirasının savunucusu olarak sundu ve iktidar partisinin neredeyse bütün faaliyetlerini laiklik ilkesi çerçevesinde değerlendiren sert bir muhalefet tarzı yürüttü (Karpat, 2015: 237). DP'nin irticaya, rejimin laik karakterine zarar verecek tavizler verdiği yönündeki söylemlere sık sık başvurdu (Erer, 1963:68-69). Buna karşılık DP hükümeti ise 1953'ten itibaren, en sonunda basın, üniversiteler ve muhalefet partileri üzerinde kısıtlamalar koyan seri yasal düzenlemelerle muhalefeti susturmaya, tasfiye etmeye yöneldi (Weiker, 1967:17; Karpat, 2015:237).

27 Mayıs darbesine giden olaylar zincirinde özellikle 1957 sonrası gelişmeler önemli rol oynamıştır. 1950-1953 dönemi DP'nin ekonomi politikalarının en parlak yıllarını teşkil etti. (Hale, 2014:133). Genel ekonomik iyileşme DP'nin 1954 seçimlerinde büyük bir çoğunluk elde ederek iktidarını sürdürmesinde etkili olmuştu. Ne var ki 1957 seçimlerine doğru giderken ekonomik göstergeler de bozulmaya başlamıştı (Karpat, 2015:239; Çavdar, 2000: 66-69). DP hükümeti, 1957'ye kadar tarım ürünlerinin fiyatlarını sübvans ederek çiftçiyi desteklemişti. Bu ekonomi politikasının sonucunda enflasyon yükselmiş, döviz kıtlığı ve kara borsa gündeme gelmiş, dış kredi arayışları başlamıştı (Keyder, 1995:1070). Bu süreçte ekonomik bunalım ile hükümetin muhalif kesimler üzerindeki baskılarını arttırması arasında da sıkı bir ilişki vardı. Çünkü fiyatlar yükselip piyasada en önemli tüketim mallarının bir kısmı bulunamayınca, kamuoyu muhalefetin eleştirilerine daha çok duyarlı olmaya başlamıştı (Ahmad, 2010:83). Ekonomik sıkıntıların doğurduğu toplumsal hoşnutsuzlukla birlikte muhalefet partileri eleştirilerini daha da şiddetlendirdiler. Seçimler normalde 1958'de yapılacaktı fakat ülkede erken bir seçim havası esince (Ahmad, 2010:85) CHP, Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ve Hürriyet Partisi yöneticileri, ağustos 1957'de işbirliği yapmak için bir dizi görüşmelerde bulundular (Cumhuriyet, 5 Ağustos 1957) ve 4 Eylül'de işbirliği konusunda mutabık kaldıkları esasları ortak bir bildiriyle açıkladılar (Ulus, 5 Eylül 1957). Bu arada DP, seçimlerin 27 Ekim 1957 yapılacağını resmen açıkladı ve ardından muhalefetin seçimlerde işbirliği yapmalarını engellemek

için seçim kanununda bazı değişiklikler yaptı. 11 Eylül'de seçim kanununda yapılan değişikliğe göre, partiler her seçim çevresinde ayrı aday göstermek zorundaydılar. Bir partilin başka bir partiden aday gösterilmesi yasaklanıyordu (Milletvekilleri Seçimi Kanununun 35..., 1957). Böylece muhalefet partilerinin işbirliği sonuçsuz kalmış oldu (Cumhuriyet, 21 Eylül 1957).

27 Ekim 1957 genel seçimleri hayli gergin bir havada yapıldı. Muhalefetin seçim kampanyasının odak noktası rejim davası, siyasal özgürlükler ve ekonomik sorunlardı. DP'nin seçim propagandasının ağırlığı ise yedi yıllık iktidarı dönemindeki ekonomik gelişmeleri (Karpaz, 2012:96-104). Muhalefetin tüm çabalarına rağmen DP kullanılan geçerli oyların yüzde 47.70'ni alarak seçimi kazandı. Fakat bu kez DP ilk kez yüzde ellinin altına düşerek muhalefetin aldığı toplam oyun gerisinde kaldı ve seçmen çoğunluğunu yitirdi. CHP yüzde 40.82 oyla neredeyse iktidar partisi kadar oy aldı. Geriye kalan oyların yüzde 7,19'unu CMP ve 3.85'ini ise Hürriyet Partisi aldı. DP, muhalefetten 287 bin (Cumhuriyet, 29 Ekim 1957) daha az oy almasına rağmen yürürlükteki seçim sistemi kendisine Mecliste rahat bir çoğunluk sağladı. 610 milletvekilinin dağılımı şöyledi: DP 424, CHP 178, CMP 4 ve Hür. P 4 (Aygen, 1962:208).

Sert seçim kampanyaları, seçim sonrası muhalefet-iktidar arasındaki siyasal mücadelenin daha da gerginleşeceğine işaret etmekteydi. DP'nin 1946 seçimleri olarak adlandırılan 27 Ekim 1957 seçim sonuçlarının ilanından sonra, ülkedeki siyasal gerginlik hiçbir şekilde hafiflemedi (Toker, 1991:12-13). Muhalefet partileri seçimden hemen sonra, seçmen çoğunluğunu yitirmesinden dolayı iktidarın meşruiyetini yitirdiği ve istifa etmesi gerektiği yönünde propagandaya başladılar (Siyasal Cepheleşme Yeni Adım, 2005: 334-335; Cumhuriyet, 4 Kasım 1957). Bu süreçte muhalefet partileri arasında "güç birliği" adı altında birleşmeler gündeme geldi (Nadi, Cumhuriyet, 08 Ekim 1958). İlk adımda 16 Ekim 1958'de Türkiye Köylü Partisi ile Cumhuriyetçi Millet Partisi birleşti (Cumhuriyet, 17 Ekim 1958). Bunu 24 Kasım 1958'de CHP ile Hürriyet Partisinin birleşmesi takip etti (Eroğlu, 1990:145). Bu birleşme sonrası açıklama yapan İnönü, "demokratik rejim memlekette yerleşecek. Çaresi yok" dedi (Cumhuriyet, 25 Kasım 1958).

DP ise muhalefet partilerinin iktidara karşı birleşmesine cevap olarak Vatan Cephesi adı altında bir karşı hareket başlattı (Uyar, 2012:26) 12 Ekim 1958'de Başbakan Menderes Manisa'da yaptığı konuşmada, muhalefet partilerinin üst yönetimlerini sert bir şekilde eleştirdikten sonra, "politika ve ihtirastan verasete vatandaşların karşımızda kurulmuş olan kin ve husumet cephesine karşı vatanperverane gayretlerini birleştirip eserlerinin müdafaaasına azmetmiş bir vatan cephesinin kurulması zarureti kendisini göstermiştir" dedi (Cumhuriyet ve Milliyet, 13 Ekim 1958). Başbakan Menderes bu çağrısından sonra DP'nin il, ilçe, ocak ve bucak örgütlerini Vatan Cephesi'ne katılmaya çağırdı. DP, Vatan Cephesi uygulamasıyla halkın halen kendisini desteklediğini, muhalefetin hükümeti haksız yere amansızca eleştirdiğini ispatlamaya çalışıyordu (Burçak, 1998:596). Vatan Cephesi Ocakları kısa sürede ülke geneline yayıldı ve bu ocaklara çok hızlı bir şekilde üye kaydı yapılmaya başlandı ve 1960'ın ilk aylarında üye sayısı bir milyona ulaştı (Uyar, 2012:26, 27). Böylece siyasal yaşama hakim olan kutuplaşma hareketleri geniş halk kitleleri nezdinde de karşılık bularak tehlikeli boyutlara ulaşmaya başladı.

1960 yılına gelindiğinde hükümet, daha baskıcı bir politikaya başvurarak her türlü eleştiriye baskı yolu ile sindirmeye yönelmiş, üniversite, basın ve sendikaları baskı altına almış ve çok sayıda gazeteciye de tutuklatmıştı (Topuz, 2003:200-2009; Weiker, 1967:73) Hükümet, CHP'nin sert muhalefetine karşı da harekete geçti ve 18 Nisan 1960'ta muhalefetin "yıkıcı, gayrimeşru ve kanun dışı" faaliyetlerini soruşturmak ve Meclise bildirmek üzere bir tahkikat komisyonu oluşturdu (TBMM Zabıt Ceridesi, 18 Nisan 1960). Ardından 27 Nisan'da bu komisyonun yetkilerini düzenleyen bir kanun çıkarıldı. Kanun, Meclis komisyonuna bütün adli yetkilerin yanı sıra gazete ve matbaa kapatmak, soruşturma ile ilgili bütün evrak ve dokümanlara el koymak gibi geniş yetkiler tanımaktaydı (Eroğlu, 1990:132).

Bütün siyasi faaliyetleri durdurup muhalefet hakkında soruşturma açma girişimi hükümeti, öğrenci gösterileriyle karşı karşıya bıraktı. 28 Nisan 1960'ta başlayan hükümet karşıtı öğrenci gösterilerinin çekirdeğini CHP gençlik kollarının oluşturduğu bir grup öğrenci oluşturmaktaydı (Özdağ, 2004:153). Tahkikat komisyonuna verilen yetkileri protesto eden binlerce öğrenci "Kahrolsun Menderes!", "Menderes istifa!" sloganlarıyla hükümet aleyhine gösteriye başladığında hükümet şaşkınlık içe-

risinde hareketsiz kaldı ve sert önlemlerle müdahale etti (Başgil, 2014:119-121). İlk olaylarda bir öğrenci hayatını kaybetti ve 40 kişi yaralandı ve birçok öğrenci tutuklandı. İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar olaya müdahale etmeye kalkışınca polis tarafından tartaklandı. Polisin sert müdahalesi sonucunda olaylar çığırından çıkmaya başlayınca takviye için ordu birlikleri üniversiteye getirildi (Milli Birliğe Doğru, 1961:20-22). 28 Nisan'da İstanbul'da başlayan gösteriler ertesi gün Ankara'ya da sıçradı. Çıkan olaylar üzerine hükümet Ankara ve İstanbul'da sıkıyönetim ilan etti (Cumhuriyet, 29 Nisan 1960) ve üniversitelerin ve yüksekokulların 29 Nisan'dan itibaren bir ay süreyle kapatıldığını bildirdi. Üniversite öğrenci yurtlarının boşaltılması ve taşralı öğrencilerin evlerine dönmeleri emredildi (Cumhuriyet, 30 Nisan 1960). Ankara ve İstanbul'daki olaylarla ilgili haber yapılması ve fotoğraf yayımlanması yasaklandı (Cumhuriyet, 29 Nisan 1960). Basına yasak konulması bilgi kirliliğini de beraberinde getirdi ve hükümeti daha da zor durumda bıraktı. Olaylarla ilgili yalan yanlış birçok tahrik edici şiddet haberleri yayıldı. İstanbul'da kanlı olayların yaşandığı, Rektör Sıddık Sami Onar'ın öldürüldüğü, öğrencilerden ölenlerin sayıca fazla olduğu yayılan dedikodular arasındaydı (Milli Birliğe Doğru, 1961: 89).

Hükümetin aldığı önlemlere rağmen Ankara ve İstanbul ve zaman zaman İzmir'deki öğrenci aktivizmi durdurulamadı ve üniversitelerin dışına taşarak devam etti. Günlük olaylar durumuna gelen öğrenci gösterileri, 27 Mayıs darbesine önemli bir zemin hazırladı. 28 Nisan günü İstanbul'da olaylar patlak verdiğinde, belirginleşen şey ordunun göstericilerin yanında ve hükümetin karşısında olduğuydu. Hükümet, öğrenci gösterilerini muhalefete mensup bazı unsurlar ve muhalefetin gençlik teşkilatları tarafından özellikle üniversite gençliği üzerinde girişilmiş olan propagandalar sonucunda meydana geldiği şeklinde değerlendirdiğinden (Milli Birliğe Doğru, 1961: 251), ordu içerisindeki gizli örgütlerin hükümet aleyhine davranışlarını gözden kaçırmış görünmekteydi. Öğrenci eylemlerine karşı polisin şiddet kullanması ve diğer taraftan askerlerin gösterilere müdahale konusunda isteksiz olması, hükümetin otoritesini daha da sarsmaktaydı (27 Mayıs Hareketi Nasıl Hazırlandı, Cumhuriyet, 28 Mayıs 1960:5). Ordu birliklerinin gösterilere müdahale etmesindeki isteksizliği ve subayların zaman zaman polisin müdahalesini engellemesi, uzun süreden beri ordu içerisinde oluşan gizli cuntalara mensup subayların yönlendirmesinden kaynaklanmaktaydı. 28 Nisan'da başlayan öğrenci gösterileri üzerine, darbeci subaylar, bekledikleri ortamın tam anlamıyla olgunlaştığını düşünmekteydiler (İpekçi ve Coşar: 2012:108).

Ülkedeki bu siyasal gerginlik ve kutuplaşmayı gerekçe göstererek 27 Mayıs 1960'ta ordu yönetime müdahale etti ve DP iktidarını devirdi. Darbe, herhangi ciddi bir direnişle karşılaşmadan Ankara ve İstanbul'da saatler içerisinde gerçekleştirildi. Sokağa çıkma yasağı, uyulması gereken bazı emirler, bildiriler ve açıklamalar birbiri ardına radyodan bütün ülkeye yayıldı. Darbeciler 27 Mayıs günü radyoda okunan bildirimlerinde, demokrasinin içine düştüğü *"buhran ve son müessif olaylar dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek"* için ülkenin yönetimine el koyduklarını; *"en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak"* idarenin kazanan partiye devredileceğini; hareketlerinin hiçbir şahıs veya zümreye karşı olmadığını; prensiplerinin Yurtta Sulh, Cihanda Sulh olduğunu; NATO'ya, CENTO'ya ve Türkiye'nin dahil bulunduğu diğer bütün antlaşmalara bağlı olduklarını bildirdiler (Milli Birliğe Doğru, 1961:293). Söz konusu bildiride darbenin hedef aldığı iktidar, kişi ve gruplar açıkça ifade edilmese de darbe açıkça DP iktidarını hedef almıştı.

Darbenin gerçekleşmesiyle birlikte darbeyi hazırlayan subayların Milli Birlik Komitesi (MBK) adı altında, seçimler yapılınca kadar iktidarda kalmaları kararlaştırıldı (İpekçi ve Coşar, 2012:226). Darbeden bir gün sonra Cemal Gürsel'in başkanlığında sivil bir hükümet de kuruldu ve MBK adına atandı (Milli Birlik Komitesi (27) Numaralı..., 1960). 3 asker ve 14 sivil üyenin yer aldığı yeni hükümet nitelik olarak bürokratlardan, teknokratlardan, akademisyenlerden ve subaylardan oluşuyordu ve geleneksel asker-sivil-aydın ittifakı görünümündeydi (Milli Birlik Komitesi (27) Numaralı..., 1960; Cumhuriyet, 29 Mayıs 1960). MBK'yi oluşturacak isimler ise 12 Haziran 1960'ta resmen açıklandı. Cemal Gürsel'in başkanlığındaki Komite, darbeci gizli örgütün en önemli isimlerinin de aralarında bulunduğu 38 subaydan oluşmaktaydı (Erkanlı, 1973: 22-23; İpekçi ve Coşar, 2012: 233-237; 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun...,1960). Komitenin yasal statüsünü ve yetkilerini tanımlayan 1 nolu Geçici Kanun da 12 Haziran'da açıklandı. Anayasa Komisyonunun hazırladığı bu belgeye göre, yeni anayasa ve seçim kanunu kabul edilip ve bunlara göre yapılacak genel seçimlerle

oluşturulacak olan TBMM'ye iktidar devredilene kadar, 1924 Anayasası'nın TBMM'ye tanıdığı bütün hak ve yetkiler MBK'ye ait olacaktı. Komite, millet adına egemenlik hakkını kullanacaktı. MBK, yasama yetkisini doğrudan, yürütme yetkisini ise devlet başkanının atadığı ve Komitenin onayladığı bakanlar kurulu aracılığıyla kullanacaktı. Yargı yetkisi ise MBK'den bağımsız olacaktı (1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun..., 1960). Darbenin kurumsallaşma süreci bu şekilde kısa süre içerisinde tamamlanmış oldu. Bununla birlikte iktidar değişimi normal demokratik yollarla gerçekleşmediğinden ve aynı zamanda darbeye toplumsal ve siyasal desteğin zayıf olmasından dolayı askerî cunta, önemli ölçüde bir meşruiyet sorunuyla da karşılaştı.

27 Mayıs Rejiminin Darbenin Meşruiyetini Sağlamaya Yönelik Çabaları

27 Mayıs askerî yönetimi öncelikle darbeyi meşru ve yasal bir zemine oturtmak için 1935 tarihli Ordu Dâhili Hizmet Kanununun 34. maddesinde ifade edilen, "*Ordunun vazifesi; Türk yurdunu ve Teşkilâtı Esasiye Kanunu ile tâyin edilmiş olan Türk Cumhuriyetini kollamak ve korumaktır*" hükmüne atıfta bulundu (Ordu dahili hizmet..., 1935). Buna göre ordu, "*...vatandaşı birbirine düşürmek suretiyle Türk Vatanını ve millî varlığı tehlikeye koymuş olan eski iktidara karşı bu mukaddes kanuni vazifesini yerine getirmek ve Hukuk Devletini yeniden kurmak için, Türk Milleti adına harekete*" geçmişti. Bu yaklaşımla darbe hem "*mukaddes ve kanuni*" bir görev olarak nitelendirilmekte hem de askerî cuntanın iradesiyle halk iradesi özdeşleştirilmekteydi. (1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun..., 1960). Fakat bu yasal dayanak darbeye geniş bir toplumsal ve siyasal destek sağlamak konusunda yetersiz kalmaktaydı. Çünkü 27 Mayıs darbesinin dayandığı güçler daha çok üniversite, basın ve şehirli aydınlar ile büyük kentlerdeki halk kitlesinin bir kısmıydı. Bu kesimlerin aksine, ülke nüfusunun yüzde yetmişini teşkil eden kırsal nüfus darbeyi pasif bir şekilde kabullenmişti. Daha da önemlisi köylü nüfus arasında halen Menderes'in karizması güçlüydü (Weiker, 1967:170-171). Bu nedenle askerî yönetim, meşruiyet sorununu aşmak, güçlü bir halk desteği sağlamak için oldukça yoğun propaganda faaliyetleri yürüttü.

Darbeden hemen sonra askerî yönetimin de teşvikiyle Ankara ve İstanbul ve diğer birçok il ve ilçede bir aya yakın devam eden 27 Mayıs'a destek mitingleri ve kutlamaları düzenlendi (Cumhuriyet, 29 Mayıs ve 1, 2, 3, 5, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 20, 21 Haziran 1960 sayıları; Milliyet, 4, 9, 10, 11, 13, 14, 16, 19, 21, 24 Haziran 1960 sayıları). Halka yakın olmaya ve otoriter bir yönetim görüntüsü vermemeye çalışan askerî yönetim bu gösteri ve mitinglere sivil halkın katılımını teşvik etmekteydi. Diğer yandan 27 Mayıs aleyhinde propaganda yapılması yasaklandı. Daha sonra darbenin tanıtılması ve anlatılması için radyo yayınları hazırlandı, propaganda broşürleri³, kitap ve kitapçıklar bastırıldı.⁴ 27 Mayıs darbesini yücelten, ona "*demokrasinin kurtarıcısı*" rolünü biçen ve aynı zamanda devrik DP iktidarını lanetleyen, karalayan yayınlar hızlıca ortalığı kapladı. Gazeteler günlerce Menderes hükümetlerinin kanlı planları olduğu ile ilgili asılsız haberleri yazdılar. Et ve Balık Kurumu buzhanelerinde ve çukurlarda toplu halde cesetlerin bulunduğu ve bunların çoğunluğunun darbe öncesinde, Menderes hükümetine karşı yapılan gösterilerde öldürülen öğrenciler olduğu, cesetlerden kıyma ve hayvan yemi yapıldığı (Cumhuriyet, 02-4 Haziran 1960; Milliyet, 2-4 Haziran 1960), DP'nin kırk milyon lira harcayarak Harbiye ve üniversiteyi imha etmek için plan hazırladığı gibi kamuoyunu şok eden asılsız haberler gazetelere servis edildi. Askerî yönetim bu tür haberler konusunda önlem almak bir tarafa bunları bizzat teşvik etti. Örneğin Cemal Gürsel, DP'nin Harp Okulu ile ilgili imha planının rivayet olmadığını, bu konuda ellerinde kesin deliller bulunduğunu açıkça iddia edebilmekteydi (Cumhuriyet, 9 Haziran 1960).

Yine 27 Mayıs propagandaları kapsamında Türkiye Milli Gençlik Teşkilatına dönemin en yaygın kitle iletişim aracı olan radyoda, "*Gençlik Saati*" yayımlama olanağı verildi. Programda, gençliğin "*27 Mayıs Ruhunu*"na bağlılığı ve Silahlı Kuvvetlere olan inancı dile getirilerek 27 Mayıs savunusu yapılıyordu (Kabacalı, 1992:167). 27 Mayıs'ın köylerde anlatılması için öğretmenler, akademisyenlerin yanı sıra öğrencilerden de yardım istendi (Milliyet, 16 Eylül 1960). MBK üyeleri de 27 Mayıs'ı halka anlatmak için ülkeyi baştan aşağı dolaştılar. Komite üyeleri 9-10 gün sürecek yurt gezilerine 21 Eylül 1960

³ Yassıada Broşürü, TC Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosu, İstanbul, Ekim 1960: 27 Mayıs'tan önce meydana gelen çeşitli olayların fotoğraflarının yer aldığı broşürde, sırasıyla "İnkılabın Gerekçesi, 27 Mayıs'ın Manası, Yassıada'nın Manası, Düşük İktidar Mensupları Neden Yargılanmaktadır?" gibi bölümler yer almaktadır.

⁴ Bu broşür ve kitapçıkların bazıları şunlardır: Okulda 27 Mayıs, MBK 27 Mayıs İnkılabını Yayma ve Tanıtma Komisyonu Yayın:3, DSİ Matbaası, Ankara, 1961; Türk Ordusunun Zaferi Kansız İhtilal, Haz. Vecdi Bürün, Ekicigil Yayınevi, 1960; Enver Ziya Karal, 27 Mayıs İnkılabının Sebepleri ve Oluşu, MEB Basımevi, İstanbul 1960; Selahattin Tansel, 27 Mayıs İnkılabını Hazırlayan Sebepler, MEB Basımevi, İstanbul, 1960; Avni Elevli, Hürriyet İçin 27 Mayıs Devrimi, Yeni Desen Matbaası, Ankara, 1960; 27 Mayıs Marşlar, Milli Eğitim Bakanlığı, 1961.

tarhinde başladılar (Milliyet, 20 Eylül 1960). Bu gezi kapsamında Komite üyeleri 17 grup halinde şehirleri, kasabaları ve köyleri dolaşım kitaplar, broşürler dağıtarak, konferanslar vererek 27 Mayıs'ı anlatmaya çalıştılar (Milliyet, 21-29 Eylül 1960). Diyanet İşleri Başkanlığı da darbeye ilgili bir genelge yayımladı. Müftülere gönderilen söz konusu genelgede, 27 Mayıs yönetimine destek olmanın "dini bir vecibe teşkil" ettiğini ve bunun vaazlarda, hutbelerde ayet ve hadislerle dayanarak halka anlatılması istenmekteydi (BCA. FK. 51V, Yer No 4-33-29, 28. 06. 1960). Kısacası MBK, bu dönemde kitlelere ulaşabilecek nitelikteki her türlü aracı propaganda konusu yaparak kullanmaya çalıştı.

Posta pulundan sigaraya, hatıra paradan alyansa kadar her türlü aracı şaşırtıcı bir şekilde propaganda aracına dönüştüren 27 Mayıs askerî yönetimi, darbeye geniş bir şekilde siyasal ve toplumsal bir meşruiyet tabanı sağlamak için darbeyi Atatürk ilke ve inkılaplarıyla da ilişkilendirmeye çalıştı ve süreç içerisinde propaganda faaliyetlerinin merkezine Atatürkçülüğü yerleştirdi. 27 Mayıs günü askerî müdahale, sosyal bir boyut ve siyasal bir düşünce derinliğinden yoksun; toplumsal desteği oldukça zayıf ve meşru olmayan basit bir hükümet darbesi görünümündedir. Bu aşamada en önemli destek üniversitelerden geldi. MBK, darbe sabahı yeni anayasayı ve seçim kanununu hazırlamak üzere, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden bir grup öğretim üyesini Ankara'ya getirip bir komisyon kurdu.⁵ Sıddık Sami Onar başkanlığında oluşturulan Anayasa Komisyonu, 28 Mayıs'ta ilk raporunu sundu. Raporda tespit edilen esaslar, darbenin hukuki yönden meşruiyetini sağlamakla birlikte (İpekçi ve Coşar, 2012:217), darbenin niteliğini de değiştirdi (Ahmad, 2010:209). Anayasa Komisyonu, raporunda içinde bulunan durumu "âdi ve siyasal bir hükümet darbesi" olarak değerlendirmenin doğru olmadığını belirttikten sonra, bozulan düzenin sorumlusu olarak DP iktidarını suçladı. Rapora göre, DP iktidarı Anayasa ve hukuk dışı faaliyetlerinden dolayı aylar hatta yıllar önce meşruiyetini kaybetmiş ve kişisel iktidar hevesini ve sınıf çıkarlarını temsil eden maddi bir güç haline gelmişti. Yine rapora göre, DP hükümeti, Anayasa'ya tamamen aykırı kanunlar çıkarmış ve bunlara dayanmak suretiyle Anayasa'yı ihlâl etmiş, devlet düzenini bozmuş, halkı birbirine düşürerek anarşiye yol açmış, devleti ve sosyal kurumları işleyemez hale getirmiş ve bu kurumların dayandığı ahlak temellerini yok etmeye çalışmıştır. Tüm ulusu temsil etmesi gereken TBMM, hakiki bir temsil organı olmaktan çıkarılmış, kişisel ve sınıf çıkarına hizmet eden bir parti grubu haline dönüştürülmüştür. Raporda ileri sürülen bu düşüncelerden sonra, 27 Mayıs darbesinin tüm bu fiili durumları önleme, meşru ve sosyal düzeni yeniden kurma ihtiyacının bir sonucu olduğu ifade edilmiş ve böylece darbenin meşruiyeti pekiştirilmiştir (Anayasa Ön Projesi Hazırlama Komisyonunun..., 1960). Anayasa Komisyonu söz konusu raporuyla bir taraftan darbeye yasal bir meşruiyet sağlarken diğer taraftan, 1950 seçimleriyle ile iş başına gelen DP hükümetinin iktidarını karşı devrime dönüştürdüğü tezini de ileri sürmekteydi. Anayasa Komisyonu söz konusu raporunda, DP'nin, "Devletin öz ve ana müesseselerine ve Türkiye'nin dünya devletler camiasında medeni bir devlet olarak layık olduğu yeri muhafaza etmesi bakımından olağanüstü değer ve ehemmiyette olan Atatürk inkılaplarına karşı düşman durumuna" düştüğü ifadelerine yer vermektedir. Komisyonun bu ifadeleri çok kısa bir süre içinde, askerî rejim tarafından da tekrar edilecektir (Demirel, 2009: 413). Böylece Atatürkçülüğün askerî darbeler için bir meşruiyet referansı olarak kullanılmasının ilk örneği ortaya çıkmış ve 27 Mayıs dönemi boyunca sürdürülen propagandalarla 1950'nin "karşı devrim" olduğu tezi, 27 Mayıs darbesinin meşrulaştırıcı bir argümanı olarak geliştirilmiştir (Özdemir, 1993:28).

27 Mayıs darbesinin Atatürk ilke ve inkılaplarıyla ilişkilendirilmesi konusunda öncelikle darbeyi tasarlayan, kurgulayan ve gerçekleştiren kadroların fikirlerine bakmak faydalı olacaktır. MBK'yi oluşturan subaylarla yapılan röportajlarda onlara, "27 Mayıs devrimi Atatürk devrimi hareketinin bir devamı mıdır?" sorusu yöneltildiğinde çoğunluğu, DP'nin Atatürk devrimlerini zayıflattığı, ordunun Atatürk'ün mirasını kurtardığı, Atatürk devrimlerinin yarım kaldığı, 27 Mayıs ile Atatürk arasında önemli bir bağlantı olduğu yönünde iddialar öne sürmüşlerdir. Bu konuda MBK üyesi Sami Küçük, "Bu ihtilal Atatürk devrimlerine tecavüz edildiğinden dolayı yapılmıştır. Atatürk'ün devamıdır... 27 Mayıs ilk hareket noktasını Atatürk'ten almıştır." ifadelerini kullanmıştır (Kemal, [Cumhuriyet, 19 Temmuz] 1960: 4). MBK üyesi General Sıtkı Ulay ise 27 Mayıs'ın Atatürk adına yapıldığını şöyle ifade etmiştir: "Atatürk'ün arzu ettiği fakat ömür kifayetsizliğinden yetiştiremediği demokrasi nizamının sonradan gelenler tarafından muhtelif sebep ve amiller yüzünden ve belki zaruri sebeplerle tam olarak oturtulmamasından dolayı 27 Mayıs hareketinin yapılmasına mecburiyet hasil olmuştur." (Güresin, [Cumhuriyet,

⁵ Bu akademisyenler şunlardır: Sıddık Sami Onar, Naci Şensoy, Hüseyin Nail Kubalı, Hıfız Veldet Velidedeoğlu, Ragıp Sarıca, Tarık Zafer Tunaya, İsmet Giritli, bkz. T. C. Resmi Gazete, Sayı: 10540, 1 Temmuz 1960; T. C. Resmi Gazete, Sayı: 10541, 2 Temmuz 1960.

21 Temmuz] 1960: 5). Komite üyesi İrfan Solmaz'er'e göre, Atatürk devrimleri yarım kalmış gerilemiş, "devrim esas yollarından şaşırılmış ve devrime ihanet edilmiştir." Bu nedenle Solmaz'er'e göre 27 Mayıs darbesi, "Atatürk devrimlerinin bırakıldığı yerden başlamasıdır." (Kemal, [Cumhuriyet, 22 Temmuz] 1960:5) Komite üyesi ve aynı zamanda Milli Savunma Bakanı General Fahri Özdilek ise 27 Mayıs darbesi ile Atatürk inkılabı arasındaki bağlantıyı şöyle kuruyordu:

27 Mayıs inkılabı Atatürk'ten aldığımız ilhamın his ve heyecanı ile yapıldı. Yurt içinde teessüsünü arzu ettiğimiz demokrasinin ve hürriyetlerin çiğnenmemesi için vazife başında bulunanlarımızın vazifelerini bu yönden de yerine getirmelerini sağlayan Atatürk'ün aşılacağı his ve heyecandır. Atatürk müstevli orduyu imha etmek suretiyle Milli Misak sınırlarını çizdi. 27 Mayıs hareketi ise çiğnenmiş olan demokrasinin, hürriyetlerini milli itibarımızın iadesi suretiyle bu nizamın sınırlarını yeniden masun olarak kökleşmesini temin etmektedir." (Güresin, [Cumhuriyet, 23 Temmuz] 1960: 5).

Yine Komite üyesi Vehbi Ersü'ye göre ise 27 Mayıs darbesi, "Atatürk devriminin çiğnendiğini görmekle" yapılmıştı (Kemal, [Cumhuriyet, 25 Temmuz] 1960: 5). MBK üyelerinden Yarbay Orhan Kabibay, döneme hakim kılınmaya çalışılan 1950'de başlayan on yıllık DP iktidarının "karşı devrimci" olduğu tezini açıkça ifade etmektedir. Kabibay'a göre, "27 Mayıs inkılabı son on yılın içinde iktidar hırsı ile tertipli olarak sarsılmak, yok edilmek istenen büyük Atatürk'ün inkılabının korunması ve kurtarılması için Atatürk'ün inkılap ruhu ile yetişmiş bugünkü neslin şahlanmasıdır." (Güresin, [Cumhuriyet, 27 Temmuz] 1960: 5). Benzer iddiaları Komite üyesi Mustafa Kaplan da ifade etmiştir. Kaplan'a göre, "Atatürk devrimleri çok müsait olmayan şartlar altında başlamış fakat büyük bir irade ve basiretle yürütülerek başarıya ulaştırılmıştır. Buna rağmen çeşitli ters düşünceler bu inkılabların birçoğunu sarsmış ve eritmiştir. 27 Mayıs devrimi Atatürk devrimlerini topyekün ele alan ve bu temeller üzerine oturan bir devrimdir. Gaye bu devrimleri hürriyet sınırları içinde en kısa zamanda amaçlarına ulaştırmaktır." (Kemal, [Cumhuriyet, 30 Temmuz] 1960: 4). Komite üyesi Muzaffer Yurdakuler'e göre ise DP iktidarı 1950'den başlayarak 27 Mayıs'a kadar "her gün Atatürk devrimlerinden bir şeyler alıp geriye götürmüştür." (Kemal, [Cumhuriyet, 4 Ağustos] 1960: 5).

Darbe için orduya ilk işareti veren üniversite öğrencilerinin gösterileriydi. 28 Nisan ile 26 Mayıs 1960 tarihleri arasında üniversite gençliği, Menderes hükümetine karşı gösterileriyle ciddi bir risk almış, hükümet karşıtı eylemleriyle darbe öncesinin koşullarının yaratılmasında öncü rol oynamış ve darbenin kıvılcımını çakmışlardı (Landau, 1978:45-46). Dönemin hakim duygusuna göre, toplumu özgürlüğe kavuşturan, "27 Mayıs devrimine ulaştıran" ordudan sonraki ikinci güç (Kabacalı, 1992: 167), sayıları altmış bini geçen üniversite öğrencileriydi. Yürütülen propagandanın ana eksenini, "Hürriyet hareketinin 28 Nisan'da, üniversite bahçesinde" başladığı yönündeydi (Hayat Haftalık Mecmua, 1 Temmuz 1960: 3-5). Askerî rejim ise darbenin başarılmasında gençliğin bu rolünün farkındaydı ve ilk propagandasını gençlik üzerine kurdu. Askerî yönetim, darbe öncesi öğrenci gösterilerini her yönü ile abartarak, farklı anlamlar yükleyerek ve daha birçok farklı propaganda yöntemiyle öğrenci gençliği yeni rejimin etrafında tutmaya çalıştı. Darbenin hemen ardından gençlikle özel bir ilişki geliştirmeye çalışan, ordunun "ilerici" rolünü vurgulayan, "ordu gençlik el ele" sloganını etkili kılmaya çalışan bir dizi propagandalar yürütülmeye çalışıldı. Bu propagandaların en çarpıcısı ise darbe öncesi gösterilerde ve darbe sırasında hayatlarını kaybeden beş kişinin "Hürriyet Şehitleri", "Devrim Şehitleri" ve "İnkılap Şehitleri" gibi çeşitli isimlerle nitelendirilip Anıtkabir'in bahçesine defnedilmesidir. (Cumhuriyet, 10-11 Haziran 1960; Milliyet, 10-11 Haziran 1960). Atatürk için yapılan ve ondan başka hiçbir kimsenin defnedilmemesi gereken Anıtkabir'in, 27 Mayıs darbesinin meşrulaştırıcı propagandalarına konu olması yine darbenin Atatürkçülük ile ilişkilendirilmesi çabasının bir ürünü olduğu söylenebilir.

Askerî yönetim "Hürriyet Şehitleri" olarak nitelendirdiği beş kişi için önce İstanbul'da ve daha sonra Ankara'da geniş katılımlı bir cenaze töreni düzenledi. Bu beş kişinin arasında bulunan Turan Emeksiz ve Nedim Özpolat İstanbul'daki darbe öncesi öğrenci gösterilerinde hayatlarını kaybetmişlerdi. Emeksiz ve Özpolat için 9 Haziran 1960'ta İstanbul Beyazıt meydanında büyük bir tören düzenlendi. Tören, İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar ve sivil-asker devlet erkanının da hazır bulunduğu ve gazetelerin aktardığına göre 2 milyon kişinin eşlik ettiği geniş bir katılımı gerçekleştirildi. Rektör Onar törendeki konuşmasında, "İki şehidimiz için yapılan bu tören sembolik mahiyettedir. Daha

başka ölülerimiz de vardır. Naaşlarını belki bulamayacağız. Ama onları da kardeşleri gibi Ata'nın yanında kalplerimize gömeceğiz." diyerek darbeyle ilgili olaylarda hayatlarını kaybeden öğrenci sayısının daha fazla olduğunu iddia etti. Yapılan törenin ardından kortej eşliğinde Sarayburnu'na getirilen naaşlar buradan Deniz Kuvvetlerine ait bir gemi ile Haydarpaşa'ya getirildi ve Anıtkabir'e gömülmek üzere trenle Ankara'ya gönderildi (Cumhuriyet, 10 Haziran 1960; Hayat Haftalık Mecmua, 17 Haziran 1960:3-10). Ertesi sabah Ankara'da büyük bir törenle karıştırdıktan sonra iki cenaze Cebeci Camiinde bulunan diğer üç cenazenin yanına götürüldü. Kılınan cenaze namazının ardından top arabalarına yerleştirilen beş kişinin naaşları binlerce kişilik kortej eşliğinde Anıtkabir'e doğru yola çıktı. Hava Kuvvetlerinden uçakların alçak uçuş yaptıkları, top atışları ile selamlamaların yapıldığı, neredeyse tüm devlet erkanının katıldığı törenle "Hürriyet Şehitleri" olarak adlandırılan beş kişi Anıtkabir'e defnedildi. Cenazeler toprağa sırasıyla verildi ve her seferinde tören bölümü havaya üç el ateş ederek saygılarını sundu (Cumhuriyet, 10-11 Haziran 1960; Milliyet, 10-11 Haziran 1960).

Askerî yönetimin gövde gösterisine dönüştürdüğü İstanbul ve Ankara'daki "Hürriyet Şehitleri" cenaze törenleriyle topluma vermek istediği mesaj, 27 Mayıs yapılırken şehitler verilmiş, büyük uğraşlar sonucu kutsal bir dava başarıyla sonuçlandırılmış, ülke uçurumun kenarından alınmıştı şeklinde okunabilir. Bu gençlerin Anıtkabir'e gömülmelerindeki amacın 27 Mayıs'ın Atatürk devrimlerinin bir devamı olduğu ve dolayısıyla bu gençlerin Atatürk yolunda şehit oldukları duygusunu halkta yerleştirmek olduğu söylenebilir. Diğer taraftan MBK'nin "Hürriyet Şehitleri" olarak icat ettiği siyasal şehitlik kavramı bir zorlamanın ürünüydü. Hürriyet şehidi ilan edilen lise öğrencisi Nedim Özpolat, İstanbul'da 30 Nisan 1960'taki hükümet karşıtı gösterilerde çıktığı tankın üzerinden düşerek hayatını kaybetmişti (Erkanlı, 1987: 31; Hayat Haftalık Mecmua, 17 Haziran 1960: 7). Hürriyet şehidi ilan edilen bir diğer kişi ise küçük yaşta Ersan Özey'di. Özey, 27 Mayıs sabahı sokağa çıkma yasağını ihlal neticesinde vurularak öldürülmüştü (Ulay, 1968: 104-105). Bir diğer hürriyet şehidi ise Teğmen Ali İhsan Kalmaz'dı. Onun görevi darbe gecesi Ankara Ulus'taki PTT Genel Müdürlük binasını almaktı. Kalmaz, bu görevini yerine getirirken paniğe kapılan bir jandarmanın silahından çıkan kurşunla hayatını kaybetmişti (Hayat Haftalık Mecmua, 10 Haziran 1960:3). Harp Okulu öğrencisi Sökmen Gültekin ise bir diğer hürriyet şehidiydi. O da 27 Mayıs gecesi askerî darbeye hazırlanırken kaza eseri silahı ateş almış ve hayatını kaybetmişti. Söz konusu bu beş kişiden biri olan Orman Fakültesi öğrencisi Turan Emeksiz'in ölümü ise şüpheliydi. 28 Nisan 1960'taki öğrenci olaylarında öldürüldüğü kesin olan Emeksiz'i polisin doğrudan hedef mi aldığı yoksa seken bir kurşunla mı öldürüldüğü tartışmalıydı (Milliyet, 11 Haziran 1960; Cumhuriyet, 11 Haziran 1960; Millî Birlik Komitesinin Şehitlerle..., 9 Haziran 1960, Orgeneral Cemal Gürsel'in 4 Haziran Cumartesi günü..., 11 Temmuz 1960). Daha sonra 12 Eylül cuntasının yaptığı bir düzenlemeyle 27 Mayıs rejiminin "Hürriyet Şehitleri", Anıtkabir'den Cebeci mezarlığına sessiz sedasız nakledildiler (Milliyet, 25 Ağustos 1988).

27 Mayıs darbesinin Atatürkçülük ile ilişkilendirilmesi için askerî yönetimin yürüttüğü bir başka propaganda ise 27 Mayıs ile başlayan yeni dönemi "İkinci Cumhuriyet" olarak nitelendirmesidir. Tespit edildiği kadarıyla bu ifadeye ilk kez 11 Temmuz 1960'ta I. Cemal Gürsel hükümeti programında yer verilmektedir. Devlet Bakanı Amil Artus tarafından Komiteye okunan programda, yeni hükümet, "İnkılap Hükümeti" olarak nitelendirilir ve 27 Mayıs'la başlayan yeni dönem "İkinci Cumhuriyet" ifadeleriyle tanımlanır ve bu ifade programın çeşitli yerlerinde tekrarlanır. Örneğin "İkinci Cumhuriyetin Anayasasının" hazırlandığı, özgür basının, kurulacak "İkinci Cumhuriyetin" başlıca dayanaklarından biri olacağı ifade edilir. Program şu ifadelerle son bulur:

Vazifede bulunduğumuz müddetçe İkinci Cumhuriyet ile, kurulacak olan yeni Türk demok-rasisinin, sağlam ve hiçbir kimse veya zümrenin tasallutuna maruz kalmayacak kudret ve selâmette olmasını temin etmek, 27 Mayıs İnkılap hareketinin ve İnkılap Hükümetimizin maddeten ve manen mümkün olan en kısa zamanda ulaşmak istediği bir hedef olmakta devam etmektedir (MBK Genel Kurul Toplantısı, 11 Temmuz 1960: 2-8).

Hükümet programındaki bu dikkat çekici ifadelerin sadece anlatım kolaylığı sağlamak için kullanıldığını söylemek zordur. Diğer taraftan "İkinci Cumhuriyet" tanımlaması, Cumhuriyetin 27 Mayıs ile birlikte yeniden kurulacağı gibi bir anlamı beraberinde getirirse de askerî yönetimin böyle bir eğilimde olduğunu söylemek de zordur. Dolayısıyla yeni dönemin bu şekilde tanımlanması, DP'nin on yıllık iktidarında Cumhuriyet rejimini kesintiye uğrattığı ve ordunun Atatürk'ün mirasını kurtardığı

yönündeki propagandaların bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. “İkinci Cumhuriyet” ifadesi daha sonra da yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Devlet Başkanı Cemal Gürsel 1961 yılını “İkinci Cumhuriyet”in kuruluş yılı olarak ilan etmiştir. Gürsel yeni yıl dolayısıyla yayımladığı mesajında, “1961 yılının ikinci Cumhuriyetin kuruluş yılı olarak milletimize mutlu olmasını dilerim. Hak, adalet, fazilet ve ahlak esasları üzerinde kurulacak ikinci Cumhuriyet, milletimizin inkişaf ve tekamülünde mühim bir amil olacaktır” ifadelerine yer vermiştir (Cumhuriyet, 1 Ocak 1961).

İkinci Cumhuriyet nitelemesi 27 Mayıs dönemiyle giderek özdeşleşti ve dönemin bir diğer adı haline geldi. Dönemin siyasal gelişmeleri de artık İkinci Cumhuriyet sözüyle ifade edilmekteydi. İkinci Cumhuriyetin ilk hükümeti, İkinci Cumhuriyetin Birinci Meclisi (Cumhuriyet, 26 Ekim 1961; Milliyet, 26 Ekim 1961), İkinci Cumhuriyetin ilk koalisyon hükümeti gibi ifadelerle gazetelerde, çeşitli açıklamalarda sık sık rastlanmaktadır. 26 Aralık 1961’de Başbakan İsmet İnönü tarafından bakanlıklara gönderilen genelgeden ise İkinci Cumhuriyet ifadesinin resmi yazışmalarda da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu genelge şöyledir:

Memleketimizde Devrim hareketi Cumhuriyeti korumak amacıyla meydana gelmiş, yeni bir Cumhuriyetin kurulması bahis konusu olmamıştır. Bu bakımdan daha ziyade yeni bir Anayasa’yı ifade etmek üzere, mecazî anlamda kullanılan ikinci Cumhuriyet deyimini gerçek hukuki duruma tamimiyle uymamaktadır.

Filhakika 1924 tarihli ve 491 sayılı Anayasa’nın bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki 12/6/1960 tarihli ve 1 sayılı kanununun 24 üncü maddesinde Devlet şeklinin, Cumhuriyet olduğuna dair hükmün değişmezliği teyit edildiği gibi aynı kanunun gerekçesinde de 27 Mayıs Devrim hareketinin Türkiye Cumhuriyetini korumak görevinin icabı olduğu açıklanmış bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sını hazırlayan Kurucu Meclise yeni bir Cumhuriyet kurma görevi verilmemiş ve ayrıca bu Anayasanın gerekçesinde “bu Anayasa ile kurulacak siyasî sistemle büyük bir Devrim hareketinin müsbet ve medenî eseri olan Türkiye Cumhuriyeti’nin devam etmekte olduğu gösterilmek istendiği” belirtilmiştir.

Cumhuriyetimizin banisi Büyük Atatürk tarafından “Türkiye Cumhuriyeti ilelebet paidar olacaktır” şeklinde ifade edilen fikrin ışığı altında Kurucu Meclisin -Anayasa Komisyonu- sözcüsü tarafından yapılan açıklamalarla da ikinci bir Cumhuriyet kurulmasının bahis mevzuu olamayacağı hakikati herhangi bir tereddüde yer vermeyecek surette ortaya konulmuştur.

Atatürk’ün işaretlerine uygun olarak Türk Milletinin hayatında bir an bile eksik olmaksızın devam eden Cumhuriyetin zaman içinde bütünlüğü ikinci bir kuruluşu yer vermiş olamaz.

Bu itibarla bundan böyle resmî yazışma ve ifadelerde “İkinci Cumhuriyet” sözünün kullanılmasına dikkat edilmesini... rica ederim. (MEB Tebliğler Dergisi, C 25, s: 1186, 1 Ocak 1962: 1).

Resmi yazışmalara dahi yansıyan 27 Mayıs ile birlikte Cumhuriyetin yeniden kurulduğu yönündeki algı, askerî rejimin yürüttüğü DP karşıtı propagandalar sonucunda ortaya çıkmış görünmektedir. Ancak bu yöndeki propagandaların belki de en ciddi sonucu 27 Mayıs sonrası yaşanan askerî darbe ve müdahaleler ve aynı zamanda darbe girişimlerinin de eylemlerini haklı göstermek için Atatürk, Atatürkçülük ve Atatürk ile ilgili sembollerini yoğun bir şekilde kullanmalarıdır. “Atatürk’ün başladığı işe, onun bıraktığı yerden devam etmek”, “Atatürkçülük yolunda devam” gibi nitelemeler, 27 Mayıs sonrası süreçte müdahalede bulunan kadroların sık sık başvurdukları temel argüman haline gelmiştir. 27 Mayıs darbesinin hemen ardından Talat Aydemir’in liderliğindeki cuntanın, 22 Şubat 1962 ve 20-21 Mayıs 1963 darbe girişimleri, bu alışkanlığın yerleşmeye başladığının ilk göstergesidir. 20 Mayıs 1963’te ikinci kez darbeye teşebbüs eden Talat Aydemir’e bağlı isyancı birlikler tarafından okunan radyo bildirisinde, “Gayesi ve vazifesi milletimizin kurtarıcısı ve Cumhuriyetimizin kurucusu Büyük Atatürk’ün ilkeleri ile çizdiği yolda yürümek... olan Büyük Millet Meclisi ve onun hükümetleri, mevcut Anayasa ve kanunları hiçe sayarak partizan bir zihniyetle hareket etmeleri neticesinde ekonomik, sosyal ve politika hayatımızı tamamen felce uğratmışlar, millet ve devletimizin bekasını tehlikeye düşürmüşlerdir...” Eylem gerekçelerini bu şekilde ifade eden isyancılar amaçlarını ise şöyle ifade etmekteydiler: “Türk Silahlı Kuvvetleri tamamen Atatürk ilkelerine bağlı olarak Milletimizin muhtaç olduğu kuvvetli, istikrarlı, devrimci ve demokratik Cumhuriyet idaresini kuracak ve muhalefeti amacına ulaştıracaktır.” (Aydemir, 1968:248).

12 Mart 1971 Muhtırası ise, Atatürkçülüğün bir darbenin maskesi olarak kullanılması alışkanlığının yerleştiğini gösterir. 12 Mart muhtırasında, “...Anayasa’nın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kânunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükûmetin...” kurulması, aksi halde ülke yönetimine doğrudan el konulacağı vurgulanır (Hürriyet, 12 Mart 1971). Demokratik yollarla seçilen meşru hükümetin bir muhtıra ile istifa ettirilmesinden sonra kurulan 12 Mart rejiminin temel argümanlarından biri, 27 Mayıs döneminde olduğu gibi, “Atatürkçülüğe dönüş”tür. 12 Mart döneminin başbakanlarından Nihat Erim “Bizim hükümetimiz, Atatürk’ün başladığı reformları devam ettirmek azmi ile iş başına gelmiştir. Bizim hükümetimiz Atatürk’ün yaptığı, koyduğu devrim kanunlarını gereği gibi uygulamak üzere iş başına gelmiştir ” ifadelerini kullanmıştır (Erim, 2007: 197). I. Erim Hükümetinin Milli Eğitim Bakanı Şinasi Orel ise bir açıklamasında: “Geçen süre içerisinde Atatürk ilkelere sapmanın Türkiye’yi dar boğazlara getirdiğini, gerek 27 Mayıs, gerekse 12 Mart Atatürkçülüğe dönüşü, kurtuluşun ancak bu ilkelere olduğunu hatırlatan birer müdahaledir ” (Cumhuriyet, 24 Kasım 1971: 1-7) diyerek askerî darbe ve müdahaleleri “Atatürkçülüğe dönüş” olarak değerlendirmiştir. Yine bazı açıklamalarda 12 Mart muhtırası ile başlayan yeni dönem, 27 Mayıs döneminde olduğu gibi, “III. Cumhuriyet”in başlangıcı olarak da nitelendirilmiştir (Milliyet, 18 Ekim 1973.). 12 Eylül askerî yönetimi ise neredeyse bütün eylemlerini Atatürkçülükle ilişkilendirmiştir. Dolayısıyla 27 Mayıs sonrası bu gelişmeler izlendiğinde Atatürkçülüğün bir darbenin gerekçesi olarak kullanılması alışkanlığının 27 Mayıs darbesiyle birlikte yerleşmeye başladığı söylenebilir.

Sonuç

Askerî darbe ve müdahaleler genel olarak mevcut demokratik kurum ve değerlere karşı yapıldığından çoğu kez meşruiyet sorunu ile karşılaşılır. Bu nedenle, kendilerini ve müdahalelerini haklı çıkarmaya yönelik davranış ve uygulamalar veya meşruiyet sağlamaya yönelik politikalar üretirler. Bu bağlamda, demokratik usullerle seçilmiş bir hükümeti kuvvet kullanarak deviren 27 Mayıs cuntası da önemli ölçüde bir meşruiyet sorunuyla karşılaştı. Darbe herhangi bir direnişle karşılaşmadan saatler içerisinde gerçekleştirilmiş olsa da demokratik olmayan yol ve yöntemlerle gerçekleştirilen bu eylemin toplumsal ve siyasal desteği oldukça zayıftı. Bu durumun belki de en önemli göstergesi ise darbe sonucunda iktidardan düşürülen, parti ve örgütleri kapatılan ve yöneticileri tutuklanan DP’nin halen seçmenlerin %50’ye yakınının desteğine sahip olmasıydı. Özellikle ülke nüfusunun %75’ini teşkil eden kırsal nüfus arasında DP oldukça güçlüydü ve bu kesim darbeyi pasif bir şekilde kabullenmişti. Bu nedenle askerî rejim hem meşruiyet sorununu aşmak hem de güçlü bir halk desteği sağlamak amacıyla oldukça yoğun propaganda faaliyetleri yürütmüştür. Böylece darbe karşıtı muhalefete potansiyel bir kaynak teşkil edebilecek gruplara karşı geniş bir toplumsal desteğin sağlanması için gerekli meşruiyet zemini sağlanmış olacaktı.

Askerî rejim, geniş kitlelere ulaşabilecek her türlü yazılı ve görsel malzemeyi propaganda amacıyla kullanmıştır. Yürütülen bu yoğun propaganda faaliyetleriyle öncelikle DP itibarsızlaştırılmaya çalışılmıştır. Demokratik kurum ve değerlerin DP tarafından zayıflatıldığı ve hatta yok edilmeye çalışıldığı, Menderes’in dikta rejimi kurmak istediği gibi argümanlar sistemli olarak yürütülen propagandaların temasını oluşturmuştur. Askerî rejim darbeye daha geniş bir şekilde siyasal ve toplumsal bir meşruiyet tabanı sağlamak için ise 27 Mayıs’ı Atatürk ilke ve inkılaplarıyla da ilişkilendirmeye çalışmış ve süreç içerisinde propaganda faaliyetlerinin merkezine Atatürkçülüğü de yerleştirmiştir. Bu kapsamdaki propaganda faaliyetlerinin teması ise DP’nin Atatürk devrimlerini zayıflatıldığı, ordunun Atatürk’ün mirasını kurtardığı şeklindeydi. Fakat tüm bu propagandaların halk nezdinde çok da karşılık bulmadığı gerek anayasa halkoylaması, gerekse 1961 genel seçim sonuçlarından anlaşılmıştır. Nitekim 1961 genel seçimlerinde DP’nin devamı niteliğinde olan partiler %50’ye yakın oy aldı ve DP yeni isimler altında da olsa Türkiye’nin en büyük partisi olarak yeniden ortaya çıkmış oldu. Bu durum 27 Mayıs’ın toplumun önemli bir kesimi tarafından onaylanmadığını da göstermiştir.

Askerî darbe ve müdahaleler Türkiye’deki demokratikleşme sürecinin önündeki en önemli engellerden biri olmuştur. Ordunun Türkiye’deki sivil rejime özellikle 1960-1980 arası dönemde neredeyse her on yılda bir müdahale etmesi alışkanlığı ise 27 Mayıs darbesiyle başlamış görünmektedir. Diğer taraftan 27 Mayıs askerî rejiminin meşruiyet krizini aşmak için darbeyi Atatürk ilke ve inkılaplarıyla

ilişkilendirmesi, Atatürkçülüğün bir darbenin gerekçesi olarak kullanılması alışkanlığını doğurduğuna da işaret etmektedir. Bu durum 27 Mayıs sonrasında gerçekleşen askerî darbe ve müdahaleler ve aynı zamanda darbe girişimlerinde açıkça ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

A. Resmi Yayınlar

- 1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kanun. (1960,14 Haziran). T. C. Resmi Gazete, 10525.
- Anayasa Ön Projesi Hazırlama Komisyonunun Tespit Ettiği Esaslar. (1960, 1 Temmuz). T. C. Resmi Gazete, 10540.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi. BCA. FK. 51V, Yer No 4-33-29, 28. 06. 1960.
- Milli Birlik Komitesi (27) Numaralı Tebliği. (1960, 30 Mayıs). T. C. Resmi Gazete, 10515.
- Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı. (1960, 11 Temmuz). C 1, B: 2.
- Millî Birlik Komitesinin Şehitlerle Alâkalı Tebliği. (1960, 9 Haziran). T. C. Resmi Gazete, 10521.
- Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi. (1962, 1 Ocak). 25(1186).
- Millet Meclisi Tutanak Dergisi. (1971, 26 Mart) C. 12, B: 78.
- Orgeneral Cemal Gürsel'in 4 Haziran Cumartesi Günü Millî Müdafaa Vekâletinde İrad Ettiği Nutuk. (1960, 11 Temmuz). T. C. Resmi Gazete, 10548.
- Milletvekilleri Seçimi Kanununun 35 ve 109 uncu Maddelerinin Tadiline ve Bu Kanuna Muvakkat Bir Madde İlâvesine Dair Kanun. (1957, 13 Eylül). T. C. Resmi Gazete, 9705.
- Ordu Dâhili Hizmet Kanunu, Kanun No: 2771. (1935, 18 Haziran). T. C. Resmi Gazete, 3031.
- TBMM Tutanak Dergisi, (1950, 22 Mayıs) C. 1, B:1, D:6.
- TBMM. (1982). Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar. Ankara
- TBMM Zabıt Ceridesi, (1960, 18 Nisan), C. 13, İçtima: 3, Devre: 11.
- Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, Kanun No: 211. (1961, 9 Ocak). T.C. Resmi Gazete, 10702.

B. Araştırma İnceleme Eserleri

- Ahmad, F. (2010). Demokrasi Sürecinde Türkiye. (Çev. A. Fethi), İstanbul: Hil Yayınları.
- Aydemir, T. (1968). Talat Aydemir'in Hatıraları. İstanbul: Kitapçılık Ticaret Şirketi Yayınları.
- Aygen, C. (1962, Mart). Memleketimizde Seçimler ve Neticeleri. Ankara Üniversitesi SBF, XVII(I), 203-287.
- Başgil, A. F. (2014). 27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri. İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Birand, M. A.; Bila, H. ve Akar, R. (2010). 12 Eylül Türkiye'nin Miladı. İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- Burçak, R. S. (1998). On Yılın Anıları (1950-1960). Ankara: Nuro Matbaacılık.
- Çavdar, T. (2000). Türkiye'nin Demokrasi Tarihi. Ankara: İmge Kitabevi.
- Demirel, T. (2009). 1946-1980 Döneminde Sol ve Sağ. Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce. (C. 9), İstanbul: İletişim Yayınları, 413-450.
- Eroğul, C. (1990). Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi. Ankara: İmge Kitabevi.
- Erer, T. (1963). On Yılın Mücadelesi. (C 2), İstanbul: Ticaret Postası Matbaası.
- Erim, N. (2007). 12 Mart Anıları. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Erkanlı, O. (1987). Askeri Demokrasi. İstanbul: Güneş Yayınları.
- Güresin, E. (1960, 21 Temmuz). İkinci Cumhuriyetin İhtilal Meclisi Üyeleri: 7, General General Sıtkı Ulay İle Görüşme. Cumhuriyet, 5.
- _____ (1960, 23 Temmuz). İkinci Cumhuriyetin İhtilal Meclisi Üyeleri: 9, Orgeneral Fahri Özdilek İle Görüşme. Cumhuriyet, 5.
- _____ (1960, 27 Temmuz). İkinci Cumhuriyetin İhtilal Meclisi Üyeleri: 13, Yarbay Orhan Kabibay İle Görüşme. Cumhuriyet, 5.

- Hale, W. (2014). Türkiye'de Ordu ve Siyaset. (Çev. A. Fethi), Ankara: Alfa Yayınları.
- Heper, M. (2012). Türkiye'de Devlet Geleneği. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Hayat Haftalık Mecmua (1960, 1 Temmuz). Hürriyet Hareketinin Yaralıları, Sıra No 195, 2(27), s. 3-7.
- Hayat Haftalık Mecmua (1960, 17 Haziran). Hürriyet Hareketinin Sımaları, 1(24), 1-5.
- Hayat Haftalık Mecmua (1960, 10 Haziran). Beyazıt Mitingi, 1(25), 3-10.
- İpekçi, A. ve Coşar, Ö. S. (2012). İhtilalin İcyüzü. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Kabacalı, A. (1992). Türkiye'de Gençlik Hareketleri. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Karpat, K. (2015). Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset. İstanbul: Timaş Yayınları.
- _____ (2002). Türk Siyasi Tarihi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kemal, Y. (1960, 19 Temmuz). İkinci Cumhuriyetin İhtilal Meclisi Üyeleri: 5, Albay Sami Küçük İle Görüşme. Cumhuriyet, 4.
- _____ (1960, 22 Temmuz). İkinci Cumhuriyetin İhtilal Meclisi Üyeleri: 8, Yüzbaşı İrfan Solmazer İle Görüşme. Cumhuriyet, 5.
- _____ (1960, 25 Temmuz). İkinci Cumhuriyetin İhtilal Meclisi Üyeleri: 11, Binbaşı Vehbi Ersü İle Görüşme. Cumhuriyet, 5.
- _____ (1960, 30 Temmuz). İkinci Cumhuriyetin İhtilal Meclisi Üyeleri: 16, Yarbay Mustafa Kaplan İle Görüşme. Cumhuriyet, 4.
- _____ (1960, 4 Ağustos). İkinci Cumhuriyetin İhtilal Meclisi Üyeleri: 21, Albay Muzaffer Yurdakuler İle Görüşme, Cumhuriyet, 5.
- Keyder, Ç. (1996). İktisadi Gelişmenin Evreleri. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, (C. 4), İstanbul: İletişim Yayınları, 1065-1073.
- Landau, J. M. (1978). Türkiye'de Aşırı Akımlar. (Çev. E. Baykal), Ankara: Turhan Kitabevi.
- Lutwak, E. (1996). Bir Uzmanın Gözüyle Darbe. (Çev. E. İ. Polat), Ankara: Yaba Yayınları.
- Mazıcı, N. (1989). Türkiye'de Askeri Darbeler ve Sivil Rejime Etkileri. İstanbul: Gür Yayınları.
- Milli Birliğe Doğru. (1961). Haz. Sabahat Erdemir, Ankara: Türk Devrim Ocakları 29 Ekim Beyazıt Ocağı Yayınları.
- Nadi, N. (1958, 8 Ekim). Partiler Arası. Cumhuriyet.
- Özdemir, H. (1993). Rejim ve Asker. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Özdağ, Ü. (2004). Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Seyhan, D. (1966). Gölgedeki Adam. İstanbul: Nurettin Uycan Matbaası.
- Siyasal Cepheleşmede Yeni Adım: Vatan Cephesi. (2005). Cumhuriyet Ansiklopedisi, (C. 2), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 334-335.
- Toker, M. (1991). Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları, Demokrasiden Darbeye (1957-1960). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Topuz, H. (2003). Türk Basın Tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ulay, S. (1968). 27 Mayıs 1960 Harbiye Silah Başına. İstanbul: Kitapçılık Yayınları.
- Uyar, H. (2012). Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek: Vatan Cephesi. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Weiker, W. F. (1967). 1960 Türk İhtilali. (Çev. M. Ergin), İstanbul: Cem Yayınevi, İstanbul.
- 27 Mayıs Hareketi Nasıl Hazırlandı. (1960, 28 Mayıs). Cumhuriyet, 5.

C. Gazeteler

Cumhuriyet

Hürriyet

Milliyet

Ulus